

Éves díj egy évre: 180 Ft
Egy szám ára: 45 Ft

HELLIKON

VILÁGRODALMI FIGYELŐ

A mai nemzetközi folklorisztika

1990

1

HELLIKON VILÁGRODALMI FIGYELŐ 1990

1. A bolondok világa.
2. Erotika és házasság. (Tiltott szerelem, part-nerválás, asszonycsúfolók, házaselet, házasságtörés, ...)
3. Helyzetstílusok. (Foglalkozások és mesterségek, uralkodó és az udvari pompa, nemesesség, papság, tudósok, ügyvédek és ügyfelek, kézművesek, iparosok, vendéglős és vendégek, ...)

A bolondos viselkedés minden rétegnél megtalálható a társadalomban, de központban a rangok és foglalkozások csúfolása áll. A legtöbb történetben valamilyen emberi gyengeség a tréfa tárgya, (pl. dicsekvés, kíváncsiság, lustaság, fősenység.) Általános jellemzőik a világos társadalomkritikai megnyilvánulás (főképp a nemesesség és katolikus klérus ellen). Egyedül az uralkodó személye kivétel, hiszen a cenzúra aligha írta volna meg nyílt bírálatát. A tréfák közösen mutatják be a polgárságot, hisz a szerkesztőnek összhangban kell lennie az olvasókörevel, amely főleg a polgárság volt.

Az I. nagy fejezetben a szövegek forráshelyéről ad számot a szerző. Maguk a könyvek 1603-51 jelennek meg, a legtöbb 1650 és 1750 között. A XVI. századtól német nyelven olvashatók ezek a didaktikus céllal készült könyvecskék, melyek az unalmat és szomorúságot igyekeztek elűzni. A források részletes bibliográfiája a 462-480. oldalon található.

A XVII. és XVIII. századi szórakoztató könyvecskék szerzőinek azonosítása meglehetősen problematikus. A legtöbb szerző és kiadó alaptípusait névtelenül hagyja, esetleg álnevet, s kiláts megjelenségi helyet tüntetnek fel. Ez a cenzúra kijátszását segítette elő, mivel nem „erés” és „hasznos” művek voltak. A plágium fogalmát a kor nem ismerte, sok könyvecskéről ki, hogy ugyanazokat a szövegeket tartalmaznak csekély módosításokkal új cím alatt. A vonalukat jelzi rendelkezésük: összefüggővétel-étkezési- és ivólakomákra, utazáshoz, kocsin idültetésre ajánlották őket. Bizonyos műveltségi szintet is jeleznek a szerző szerint.

A szövegváltozatokra a megjegyzésekben utal. Függelékben egy 1663-ból való, 151 tétel tartalmazó könyvecskét mutat be, összehasonlítva a gyűjtemények anyagával.

A szövegek használhatóságát segíti elő a könyv végén található tárgy és motívumjegyzék, illetve a típusok és motívumszámok névgyűjteménye.

A könyv hasznossága a szerző szerint az, hogy

a későbbi kutatók megtakaríthatják a források beszerzésének fáradságos munkáját.

Valóban a legkidolgozottabb és leghangsúlyosabb Elfriede Moser-Rath-nál a szövegek bemutatása és tárgyalása. A kulturális és társadalomtörténeti háttér kimutatása már jóval szegényesebb, ami a módszer problematikusságából ered. (Pl. Az írásos forma nem tükrözi a kor teljes tréfaanyagát, mivel réteghez kötött, cenzúrázott, csak a fennmaradt könyveket ismerjük, olvasottságuk kérdéses, és más általánosan tudott kérdések.)

JUHÁSZ ILDIKÓ

Magyar Néprajz V. Magyar népköltészet. Főszerkesztő Vargyas Lajos Budapest, 1988. Akadémiai Kiadó, 877.

Ötven évvel ezelőtt, az 1930-as években jelent meg a magyar népi kultúrát bemutató első módszeres összefoglalás, a négykötetes *A magyarság néprajza*. A tudományok fejlődése, ismereteink megsokszorozódása, a kutatás módszereinek alaposabbá és sokszínűbbé válása már jó ideje sürgeti egy, a mai tudásunknak megfelelő új szintézis megírását. A nyolc kötetre tervezett vállalkozás a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjában készül, a szerzők között azonban ott találjuk egy-egy témakör másutt dolgozó szakértőjét is. Egy kötetben tervezik bemutatni a néprajz hazai kutatástörténetét, ill. a falusi és mezővárosi társadalmat, három-három kötetben pedig az anyagi és a szellemi műveltség legfontosabb területeit és összefüggéseit.

Elsőként 1988 karácsonyára a magyar népköltészetet ismertető tanulmánykötet jelent meg. A népköltészet a magyar népi kultúra egyik legjobban feltárt szelete, amelyről – ugyan egyetemi fejezetként, de – két összefoglalás is készült népes szerzőgárda bevonásával 1971-ben és 1979-ben. Az új szintézisnek volt tehát mire építeni. Az új könyvben huszonkét fejezet mutatja be a prózai és a verses epika műfajait, a népi líra alkotásait, a ritusénekeket, a ráolvasásokat, az archaikus népi imádságokat és a munkásfolklorit. E felsorolásból is kiténik az új magyar néprajzi kézikönyv tematikai gazdagodása a fél évszázaddal ezelőttihez képest. Teljesen új műfajként van jelen az archaikus népi imádság, s az elmúlt évtizedekben politikai

– ideológiai okok miatt preferált munkásfolklor, s kidolgozottabb lett sok más műfaj, almfaj: pl. a históriás ének, a legendaballada, a siratóénekek, vagy a ráolvasás. Ugyanez mondható el a paraszti önéletrajzokról, amelyekre Bálint Sándor könyve után (*Egy magyar szentember. Orosz István önéletrajza*. Budapest, 1942.) csak az 1960-1970-es években fordult ismét nagyobb figyelem, s amelyekkel most Küllös Imola külön tanulmányban foglalkozik. A hangsúly eltolódások nemcsak a szövegfolklorisztikai kutatások tematikai bővülését jelzik, hanem egyúttal egy-egy kiteljesedett kutatói életművet is mutatnak. Így fonódik össze pl. a históriás ének Takács Lajos, az archaikus apokrif ima Erdélyi Zsuzsanna, vagy a ráolvasás kutatása Pócs Éva nevével. Nem vált hátrányára a kötetnek, hogy a főszerkesztő Vargyas Lajos három tanulmánnyal is szerepel: ő dolgozta fel a balladákat és a népdalokat, illetőleg egy sajátos témát, a hősénekek emlékeit a magyar népköltészetben.

A szerzők általában törekedtek a szerkesztés útmutatása alapján dolgozni. Az egyes fejezetekben ezért egyformán megtaláljuk egy-egy műfaj történeti alakulásvázlatát, a műfaji kérdéseket s a kutatástörténetet bemutató részeket, amelyeket a nemzetközi kapcsolatokat, európai – közép-európai párhuzamokat felvonultató elemzések követnek, elég bőséges példatárral. A tanulmányokból felismerhető fenti váz ellenére az írások nem kiegyensúlyozottak, az egyes fejezetek ettől többé-kevésbé eltérnek. Bizonyos tematikai aránytalanság is tetten érhető: a kötet egészét tekintve többet is olvashatnánk a népmeséről. S hiányzik a vicc is, ez az össznépi „magyar” műfaj, amelynek – a kötetben nem szereplő – Katona Imre tanulmányokat, könyvet szentelt. Az ötven évvel korábbi vállalkozáshoz képest eltérés, hogy a stílus és nyelv problémáival nem foglalkozik külön tanulmány. Ezt a szerzők mindegyike saját műfajánál érinti. Legrészletesebben a lírai népköltészet (népdal) bemutatásánál Vargyas Lajos szól róla. E kérdésnek ő – kisebb írások mellett – korábban önálló könyvet is szentelt (Vargyas Lajos: *Magyar vers – magyar nyelv*. Budapest, 1966.). Nem foglalkozik külön fejezet a szóbeliség és az írásbeliség bonyolult kapcsolatával, történeti egymáshatásával, de tanulmányában a legtöbb szerző kitér rá.

E rövid írás csupán figyelem-felkeltő kíván lenni. Az értékelő-elemző sorok helyett most csak a vállalkozás fontosságát és jelentőségét

hangsúlyozva ajánljuk a magyar népköltészet új, összefoglaló ismertetését kutatóknak és érdeklődőknek a fejezetcímek és a szerzők nevének felsorolásával:

Népmese (Banó István), A mese és hiedelemvilág kapcsolata (Erdész Sándor), Eredetmagyarázó monda (Nagy Ilona), Hiedelemmonda (Nagy Ilona), Történeti monda (Lengyel Dénes), Anekdota (Sándor István), Közmondás és szólás (Szemerényi Ágnes), Szóbeli rejtvények (Mándoki László), Igaz történet, élettörténet, önéletrajz (Küllös Imola), A népballada kutatás története (Kriza Ildikó), Népballada (Vargyas Lajos), Legendaballada (Kriza Ildikó), Paraszti históriaköltészet (Takács Lajos), A hősének maradványai népköltészetünkben (Vargyas Lajos), A magyar népdalkutatás története (Küllös Imola), Lírai népköltészet (Vargyas Lajos), A népszokások költészetének definíciója (Dömötör Tekla), A gyermekkor költészete (Tátrai Zsuzsanna), Siratóénekek (Károly S. László), Ráolvasás (Pócs Éva), Archaikus népi imádságok (Erdélyi Zsuzsanna), Munkásfolklor (Nagy Dezső).

A tanulmánykötetet mutatók, összevont bibliográfia zárja és 123 fénykép illusztrálja.

BARNA GÁBOR

Народна Творчисть та Етнографія

A Népművészet és Etnográfia c. folyóirat, amely az USZSZK Kulturális Minisztériumának, valamint az USZSZK Tudományos Akadémiája Makszim Rilszkij-ről elnevezett Helytörténeti, Folklor és Etnográfia Intézetnek hivatalos orgánuma, – amelynek első száma 1925-ben látott napvilágot – jelenleg kéthavonta jelenik meg Kijevben, a Naukova Dumka kiadó gondozásában.

A hetvenes évek végéig a folyóirat szerkesztésében gyakorlati vált, hogy hasábjain széles teret kaptak az aktuális politikai élet eseményei. Egy-egy számot többnyire elméleti jellegű, a néprajztudomány egy-egy területét marxista-leninista ideológia szempontjából vizsgálat alá vevő írás nyitott. Ugyancsak a népszerű kutatási témák közt szerepelt a folyóirat hasábjain a hagyományos folklor és a népművészeti elemek kutatása a mai szovjet-ukrán szellemi életben, életmódban (különös tekintettel a ter-